

Omgaan met verschillen leer je in de kerk

Over het waarden en normen-debat

In: Kerkinformatie 100 (januari 2003), 12- 13

Door Frits de Lange

Het sociale klimaat in Nederland is het laatste jaar grondig veranderd. De aanslagen van 11 september 2001, de moord op Pim Fortuyn – ze markeren een omslag in onze samenleving. De permanente bedreiging van terrorisme, de verhoogde spanning tussen autochtone Nederlanders en moslim-immigranten, het gevoel van onveiligheid, de ontzetting over zinloos geweld, ze lokten een publieke discussie uit over waarden en normen. Politici mengden zich erin, ethici, opvoeders. Wat zou de bijdrage van christelijke geloofsgemeenschappen aan dit debat kunnen zijn?

Eerst even die termen, waarden en normen – wat zijn dat eigenlijk? Onder *waarden* versta ik de idealen waarvoor mensen warm lopen. *Normen* zijn de regels die we aan elkaar opleggen om de samenleving leefbaar te houden. In de recente discussie lijkt het soms wel alsof het bij waarden en normen om ideeën gaat die individuen in hun hoofd hebben. Waarden en normen zijn echter geen gedachten, maar praktijken. Ze vormen een soort thermometer die de kwaliteit aangeeft van de sociale relaties waarvan we deel uit maken.

En die kwaliteit is verontrustend laag, wordt alom vastgesteld. Mensen durven niet meer veilig over straat, leerkrachten worden afgebekt of nog erger, mishandeld door leerlingen, en wie ziek is of zorg nodig heeft, vindt nauwelijks nog iemand met toewijding, tijd en aandacht.

Overdreven? Ja, een beetje wel. Want er gaat ontzettend veel wèl goed in onze samenleving. Toch moet het gevoel dat de samenleving uit elkaar dreigt te vallen een kern van waarheid hebben. Het is bedroevend gesteld met de kwaliteit van de relaties tussen burgers. Hoe dat komt?

Onze samenleving is de laatste decennia snel en ingrijpend veranderd. Nederland was tot ver in de vorige eeuw een blank, burgerlijk, verzuild, stabiel, traditioneel land. Ook al was de moraal daarin soms verstikkend; normen en waarden wáren er toen wel. De relaties waren hecht. Maar Nederland is inmiddels deel van een dynamische, mondiale samenleving geworden. We leven snel en vluchtig. De relaties die we vandaag hebben worden morgen afgelost door andere. Duurzaam samenleven is een woord van vroeger. Moraal berust op gewoontevorming, normen moeten kunnen groeien. Maar het lijkt wel alsof in ons type samenleving elke dag opnieuw het wiel van de moraal moet worden uitgevonden.

Naar welke waarden zijn mensen in die broze samenleving op zoek, wat jagen ze na? Kortweg gezegd: eigen geluk eerst. Elk individu moet zich kunnen ontplooien en verwerklijken, dat is in feite het enige ideaal dat collectief wordt nagestreefd. Ons moderne waardepatroon is uitsluitend privé. In de publieke sfeer waar we als burgers samenleven jagen we eigenlijk geen idealen na. Zij is een instrument ten dienste van de private zelfverwerklijking, geen doel in zichzelf.

Hier wringt mijns inziens de schoen. Als alles draait om de verwerklijking van privé-waarden wordt de publieke sfeer een arena. Dan worden individuen concurrenten in de jacht naar zelfontplooiing, en zijn ze geen medeburgers meer die samen streven naar een goede samenleving. De samenleving verschaalt als de kwaliteit van relaties tussen burgers geen waarde op zich is.

Wat kan hier de bijdrage van de christelijke geloofsgemeenschap zijn? Waar zouden de kerken meer werk van kunnen maken?

Ik noem paar punten.

- *De publieke zaak.* Christenen leven vanuit een breed samenlevingsideaal. Wat 'Koninkrijk Gods' ook betekent, dit in elk geval: dat mensen hun geluk (maar ook: hun nood) met elkaar delen. De kwaliteit van relaties telt. Gelovigen gaan voor de publieke zaak, en kruipen niet in hun schulp. Vrede, gerechtigheid – het kunnen clichés blijven, maar ook idealen waar je warm voor loopt.
- *Morele opvoeding.* Het schort enorm aan morele opvoeding en vorming. Daar heb je stabiele, veilige samenlevingsverbanden voor nodig, waarin mensen kunnen oefenen in het samen leven. Waar je leert dat er meer is dan het individu en zijn zelfontplooiing. Gezinnen, scholen en kerken zijn verbanden waar mensen zich waarden als respect, zorg, solidariteit eigen kunnen maken.
- *Interreligieuze dialoog.* Religie is in de publieke discussie vaak een bron van misverstand, onbegrip en agressie. Geloofsgemeenschappen hebben echter veel praktische ervaring met interreligieuze dialoog, met name met moslims. Zij weten hoe je onderling begrip kweekt. En ook: dat de islam geen achterlijke godsdienst is.
- *Omgaan met pluraliteit.* De meeste geloofsgemeenschappen zijn tegenwoordig pluriform. Dat is een net woord voor verscheidenheid, maar ook soms voor onbegrip en conflict. En toch blijven we – meestal – bij elkaar. In de kerk kan men leren dat 'verketteren' niet helpt. Geloofsgemeenschappen zijn kleinschalige

leerscholen voor de samenleving, waar we ook verder moeten met mensen die wij meestal niet direct zelf uitgekozen hebben.

Prof. dr. F. de Lange is hoogleraar ethiek aan de Theologische Universiteit Kampen